

Fotó: Gurmai Beáta

HÁSZ RÓBERT 1964. november 1-jén született Jugoszláviában, a vajdasági (bácskai) Doroszlón. A Zomborban végzett középiskola után az újvidéki egyetemre került, ahol magyar nyelv és irodalom szakon tanult. 1991 őszén a délszláv háború miatt Magyarországra emigrált, azóta Szegeden él. 1996-tól szerkesztője, 2011-től főszerkesztője a Tiszatáj folyóiratnak. Első novelláit a zágrábi Sirius című irodalmi lap közölte horvát fordításban, majd a vajdasági magyar lapokban és antológiákban publikált. 1995 óta több novelláskötete és regénye látott napvilágot. Márai Sándor- és József Attila-díjas, Térey-ösztöndíjas alkotó.

A történetmesélő

Bene Zoltán beszélgetése Hász Róberttel

– Amikor az első köteted megjelent a vajdasági Fórum Kiadónál, Te már Szegeden éltél...

– Ez így van. Én 1991-ben jöttem át, *A szalmakutyák szigete* pedig '95-ben jelent meg. Gyakorlatilag az Új Symposion számára már a 80-as évek végére összeállt egy kötetem, de abból végül ilyen-olyan okok miatt nem lett semmi. Viszont, amikor már Magyarországon élünk, megkeresett Papp Tibor, az Új Symposion akkori főszerkesztője azzal, hogy rakjunk össze egy novelláskönyvet. Így született az első kötetem, amelybe bekerültek új

novellák is, ám nagyrészt a 80-as években született írások kaptak benne helyet. Ilyen értelemben ez egy válogatáskötet volt.

– *Ez azt jelenti, hogy a 80-as években írott novelláid egy része máig csak folyóiratokban lelhető föl?*

– Nagyon sok ilyen van, igen. Éppen a múltkoriban újíítottuk föl a dolgozósobámat, s ilyenkor előkerül számtalan dolog. Újságkivágásokat, fénymásolatokat találtam olyan novellákkal, amelyek a Képes Ifiben, a Családi Körben, a Symposionban jelentek meg réges-régen, és nagy részükről meg is feledkeztem. Ráadásul messze nem az összes köteten kívüli írásomra bukkanok rá. Persze, azért nem arra kell gondolni, hogy egy életmű sikkadt el, de biztosan van úgy tucatnyi olyan novellám, amelynek a hollétéről én magam sem tudok. Az emlékeimben élnek, hogy megjelentek valahol, de hogy pontosan hol és mikor, arról már fogalmam sincs. A címe egyiknek-másiknak még beugrik, de több nem nagyon...

– *És a szöveg sincs meg?*

– Nincs. Ezek még az írógépes világban születtek, több helyen laktunk, elkallódtak. Biztosan meg lehetne őket keresni, vajdasági könyvtárakban meg kell lenniük a lapszámoknak, amelyekben megjelentek...

– *Ezt ráhagyod a filológusokra, vagy van olyan terved, hogy összegereblyézed a mostoha sorsú novelláidat?*

– Hát, nem biztos, hogy jó lenne szembesülni ezekkel az írásokkal. Nem tudnám mindet arcpirulás nélkül vállalni. Amint említettem, akadt a kezembe tavaly néhány ilyen régi szöveg, bele-beleolvastam... Vannak részek, amelyeket örömmel vállalok, de nem biztos, hogy az egész kompozícióhoz szívesen adnám a nevemet.

– *Ma már a legtöbбекnek a regényíró jelző jut eszükbe a neved hallatán, a megjelent köteteid közt is számosabbak a regények, mint a novelláskötetek, ám az elmondottak alapján komoly novellista műltra tekinthetsz vissza...*

– Persze. Én úgy hiszem, minden regényíró novellával kezdte. A költők sem mindjárt eposszal indítanak, vagy ha mégis, hát

általában nincs benne sok köszönet. Így megy ez a prózánál is. Mindemellett én máig azt vallom, hogy a novella egy nagyon tiszteletre méltó műfaj. Olyannyira, hogy nem is nagyon merek most már novellát írni, mert tudom, hogy mivel jár: csaknem annyi erőbefektetéssel, mint egy regény, hiszen kicsinek kell lenni, tömörnek, stabilnak, pontosnak... Nagyon szerettem régen novellákat írni, és gyakorlatilag egy szuszra írtam őket. Aztán persze hónapokig dolgoztam még rajtuk, de most már nem szívesen fogok hozzá. Sok felkérést kapok, s mindig zavarban vagyok, mert úgy érzem, megsértem a felkérőket, amikor azt mondom, bocs, de nem tudok már igazán kis műfajt írni... Az egy más észjárás, más munkamódszer, más hozzáállás. Miközben jó lenne, mert mindenki szereti a sikerélményt, az elvégzett munka örömét, márpedig a novella esetében ez azért hamarabb jön, mint a regénynél, amelyen el lehet molyolni akár évekig is.

– *Amikor azonban a délszláv háború miatt Szegedre jöttél, még elsősorban novellista voltál. De miként lettél szerkesztő? Hogyan kerültél a Tiszatájhoz?*

– Nem olyan régen Annus Gábor kollégámmal próbáltuk felidézni, hogy is történt. Egyikünk előtt sem vált teljesen világossá a történet, be kell valljam. Bennem az életem alapvetően két időszakra oszlik: amikor még nem voltam a Tiszatájnál, s amikor már igen. Mindenesetre Annus Gábor szerint, aki már akkor, a 90-es évek első felében tördelőszerkesztő volt a lapnál, a történet azzal kezdődött, hogy nem voltak elégedettek az akkori korrektossal, és kerestek egy másikat, de olyat, aki lehetőleg ért a számítógépekhez is. Én akkor a bölcsészkar könyvtárában dolgoztam félállásban, Olasz Sándorral ismertük egymást látásból, novelláim is jelentek meg a Tiszatájban, jártam benn néhányszor a szerkesztőségben, vittem kéziratot, beszélgettünk, így hát egyszer csak Olasz Sanyi és Annus Jóska megkerestek a könyvtárban, megkérdezték, lenne-e kedvem, én pedig néhány másodperces töprengés után igent mondtam. Az utolsó mozzanat biztosan így esett, én azonban az előzményekre nem úgy emlékszem, mint Gábor, az én emlékeimben szerepel egy informatikus, aki

szintén odaátról jött, elvégzett néhány munkát a Tiszatájnak, és közben hallotta, hogy korrektort keresnek, mire engem ajánlott, mondván, velem két legyet ütnek egy csapásra, mert tollforgató is vagyok, és a számítógépekhez is konyítok. A lényeg az, hogy 1994-ben a folyóirathoz kerültem.

– *Nem maradtál hosszú ideig korrektor...*

– Nem, nem. Szerintem olyan két-három évig lehettem az. 1996 körül leültünk Olasz Sándorral, és megbeszéltük, hogy jó lenne már a kéziratokkal nemcsak a végstádiumban foglalkozni, hanem még korábban, s ez lenne az én feladatom. Én ezt viszont csak úgy vállaltam, ha korrektort is alkalmazunk továbbra is, ezért vettünk is föl egy újat, én pedig attól fogva csak szerkesztői feladatokat láttam el, a kéziratokat gondoztam, a szerzőkkel tartottam a kapcsolatot.

– *Megjelent az első regényed, a Diogenész kertje...*

– Sokat vacilláltunk akkor, mert hát ez volt az első regényem, s nem akartam sokat várni. Türelmetlen alkat vagyok, szerettem volna, ha megjelenik minél előbb. Azóta is jellemző rám, hogy addig nem tudok semmi újba kezdeni, amíg le nem zárul a régi. Márpedig egy regény akkor készül el, amikor megjelenik, ameddig nincs a polcokon, nem tudom lezárni magamban. Visszatérve a *Diogenész kertjére*, én magyarországi kiadókkal nem álltam kapcsolatban, és azt is tudtam jól, hogy első regényre nem olyan könnyű kiadót találni. Ha teljesen ismeretlenül elkezd az ember házalni, nagyon hosszú idő, amíg sikert ér el...

– *Azért teljesen ismeretlen nem voltál már...*

– *A szalmakutyák szigetének* volt visszhangja, de nem nagy, szűk körben voltam csak ismert, semmi esetre sem annyira, hogy könnyen szóba álljanak velem a kiadók. Viszont abban az időben szóba került már, hogy a Tiszatáj adna ki könyveket, hogy a portfóliót ezzel is bővítenénk, erről Olasz Sándorral többször beszélgettünk már. Én pedig legyőztem a skrupulusaimat, és fölajánlottam Sándornak, hogy indítsunk az én regényemmel, legyen ez egy próba, hogy tudunk-e könyvet kiadni, tudjuk-e terjeszteni... Végül elindult a Tiszatáj Könyvek sorozat – a regényemmel.

Annus Gáborral nagyon jól elszórakoztunk. Terveztük a borítót, felkerestük a könyvesboltokat, szerveztük a terjesztést. Még nem voltak nagy hálózatok, külön-külön ajánlgattuk mindenkinek. Nem volt egyszerű. De legalább nem más regényén tanultunk, nem más szerző keseredett el – hanem én.

– Azt azonban fontos megjegyezni, hogy az első regényedben máris teljes fegyverzetben állsz elő. Azok a jellemzők, amelyek azóta is meghatározzák a prózádat, szinte kivétel nélkül ott vannak a Diogenész kertjében. Gondolok elsősorban a történetközpontúságra, ami ma már nem hangzik nagy kunsztnak, de 1997-ben még javában a szövegirodalom a menő Magyarországon. Nyilván, aki ismerte a novellista Hász Robit, az nem lepődött meg azon, hogy a regényíró Hász Robi is történetet mesél, amelyben még a fantasztikumtól sem riad vissza. S ha mindehhez hozzátesszük, hogy Magyarország legrégebb óta működő irodalmi lapjának egyik szerkesztőjéről és a lap könyvkiadói portfóliójának nyitódarabjáról van szó, akkor ezt bizony akár bátor és programadó cselekedetnek is nevezhetjük. Jóval később mondtad, hogy „azért vagyunk mi, mesemondók, igricek, költők és írók a világon, hogy az igazságokon túl elmondjuk az embereknek a történeteket is”, de már ekkor ennek a gondolatnak a jegyében dolgoztál.

– Ma már valóban látszódnak úgy, hogy ez egy felépített program, de én sosem gondolkodtam programszerűen, nem akartam programadó lenni. Annak, hogy így írtam és így írok, az oka egyrészt alkati, másrészt élménybeli. Mindig történetközpontú prózát olvastam. Kísérleteztem mással is, de nem tetszett. Olyan lett az első regény, amilyenek a novellák voltak. Ha valaki évtizede ír egy bizonyos típusú novellákat, akkor a regénye sem lesz teljesen más, ez igen valószínű...

– Azért egy új elem mindenképpen megjelenik: a novellákban önéletrajzi motívumok nincsenek, a regényben annál inkább – többek között a környezetváltozás, a beilleszkedés nehézségei, az idegenségből az otthonosság felé való törekvés...

– A 90-es évek meghatározó időszak volt számomra és a családom számára. Az átköltözés és minden, ami azzal járt... Ez

megkerülhetetlennek tűnt a regényben, természetesen. Egy novellában ki lehet választani egy pillanatot, s azt bemutatni, de a regénynek tere és ideje kell legyen, ott zajlik az idő. Másrészt hitelesíteni is kell a figurákat. A novellánál is, természetesen, de ott nem kell mindenre kiterjedően megrajzolni az alakokat, ott elég a skicc, a regényben viszont el kell hitetni az olvasóval, hogy ez a hős tényleg létezik, hogy igazi, hús-vér személy. Első regényében az ember többnyire magához nyúl, saját életét veszi alapul. Később már tud távolabbi dolgokról is írni, de az első a legtöbbször az író életéből fakad. A kezdőnek mindig önmaga van kéznél. Másrészt esetemben azért is kellett a realitás, mert, amint említettem, ebben a történetben van fantasztikum, egy sci-fi-szerű szál, de ezt le kellett kötni a földhöz. Én imádom a fantasztikumot, de képtelen vagyok csak azt írni, nekem kell valami, ami a realitáshoz kapcsolja. A puszta, meztelen fantasztikum számomra parttalan. A léghajót kössük le a földhöz, aztán hadd lebegjen. Nos, a *Diogenész kertjében* én voltam az a kötél, az a tökesúly, ami a valósághoz kötötte a léghajót.

– *Négy év múlva, 2001-ben következik a Végvár. Amiben még mindig ott vagy magánemberként is...*

– Igen, ott vagyok, de ez azért nagyobb játék. Eltávolodtam. És be kell vallanom, rám is hatott a szövegirodalmi divat, mert azt vettem észre, a szakma ezt várja tőlem is. És az ember az elején még elköveti azt a hibát, hogy ha kiderül, nem azt várták, amit nyújtott, hát megpróbál mást, megkísérel megfelelni az elvárásoknak.

– *Korábban beszéltünk egyszer arról, hogy a Végvár idegen nyelvű kiadásaiban nem szövegfolyamként tördelték a könyvet, hanem hagyományos módon, a párbeszédet például hagyományos dialógus-formában. Kaptál is egy díjat a római könyvtárak olvasóitól ezért a regényért...*

– Igen, ez így van, miközben nemcsak a szöveggel való játék miatt olvastottam be a dialógusokat, ennek volt egy másik értelme is, ezzel ugyanis elmostam az időt. Ha úgy olvas az ember, hogy a párbeszéd tradicionálisan jelenik meg, gondolatjelekkel, minden-

nel, ott könnyen érzékeli az időt, ha ezt a szövegfolyamban olvassa, elmaszatolódik az idő. Ezáltal vált álomszerűvé a regény. Úgy éreztem, ez kell. Ma már látom, hogy nem volt feltétlenül szükséges, s ezt a fordítások kiadásának hagyományos tördelése bizonyítja. A *Végvár* egyik nagy tapasztalata éppen ezért az volt számomra, hogy nem szabad hagyni, hogy a divatok befolyásoljanak. Azok jönnek-mennek, nem kell velük foglalkozni. Az ember ragaszkodik ahhoz, amihez ért, ami megy neki. Lehet játszani, persze, nem is zárkóztam el tőle később sem, de soha nem programok mentén, vagy irodalomelméleti igények miatt.

– *Harmadik regényedben, ebben a nagyívű történelmi regényben, A kündében aztán eltűnik Hász Róbert, már nincsenek párhuzamok a saját életeddel, és ez az első nagy történelmi vállalkozásod is...*

– *A künde* nagy szerelmem. Talán sosem élveztem annyira az írást, mint akkor, amikor azt írtam. Viszonylag sokáig is dolgoztam rajta, ami nem jellemző rám, bár közbejött egy költözés is, Szegedről kiköltöztünk a Szegedhez tartozó Szentmihályra, ez is megakasztotta a munkát, de mindent összevetve majdnem három évig írtam. Minden írónak elérkezik az életében az a pillanat, amikor nagy regényt akar írni. Nagyot, nagy N-nel. Hát, nekem *A kündével* érkezett ez el. Nem volt vita magammal, hogy ennek a nagy regénynek történelminek kell lennie. Hogy mikor játszódjon, az már problémásabb volt. Felmerült Mohács, de a hódoltságról viszonylag sok mű született már, a honfoglalás és az államalapítás közötti időszakról azonban meglehetősen kevés. Ebből a korszakból nem sok forrás áll rendelkezésre, ami tágeret biztosít a fantáziának, ugyanakkor a kereteket mégis megszabja. A tények olyanok, mint a szigetek a tóban, ezért lehetővé teszik a mítoszteremtést. És egy kis posztmodern játékot azért itt is alkalmaztam: a háromszintű narrációt.

– *A Végvár még a Tiszatájnál jelent meg, A künde azonban már a Kortársnál, 2006-ban. Miért váltottál?*

– Jó kis műhelyé nőtte ki magát a Tiszatáj Könyvek addigra, de nem tudta felvenni a versenyt a nagyobb kiadókkal sem a

terjesztés, sem a recenziók szervezése, sem sok más szempontból. Ezért úgy gondoltam, váltok. Először nem a Kortárs került képbe. Két kiadónak küldtem el, egy nagyon nagyinak, amelyik nem is reagált, egy kisebbnek, amelyik azt jelezte, csak három év múlva lesz kapacitása a kiadásra, és akkor Zalán Tibor javasolta a Kortárst. Akkor még Mátis Livia volt a kiadó vezetője, s ő rögvest le is csapott a regényre, és nagyon flottul ment minden attól kezdve. Ez akkor sem változott, amikor Horváth Bence vette át a kiadót, vele is remek együtt dolgozni. Emberléptékű kiadó a Kortárs, és ez számomra fontos.

– A künde *után következett egy novelláskötet, majd a Júliával az út...*

– A novelláskötetbe *A szalmakutyák szigete* néhány darabja és ugyanannyi új novella került. Két évvel *A künde* után jelent meg, akkor már dolgoztam a *Júliával az úton*, de még nem volt olyan állapotban, hogy kiadható lett volna, a kiadó viszont könyvhétre szeretett volna valamit tőlem, ezért állítottam össze egy „válogatott és új novellák”-tematikájú könyvet, utólag úgy érzem, kicsit elsietve, meggondolatlanul, inkább várni kellett volna, hiszen a *Júlia* akkor már közel járt a befejezéshez, és 2010-ben meg is jelent.

– *És vele együtt visszatért Hász Robi, a magánember is...*

– Igen, az már megint egy kicsit önéletrajzi... Én nem akartam azt írni, de valahogy úgy sikerült. Volt egy tengernosztalgiam azokban az időkben, hiszen én másfél évig éltem az Adrián. Akkoriban fedeztem fel a Google Earth-öt, és megnéztem azokat a helyeket, ahol katonáskodtam, s ettől fölébredt bennem a nosztalgia... Nem önéletrajzi regény lett azért, messze nem, de tagadhatatlanul önéletrajzi motívumok vannak benne. Egyébként, ha Füst Milán le nem lövi, akkor a *Feleségem története* címet adom neki, mert lényegében a feleségem családjának a történeteit, emléképeit gyúrtam össze, írtam át, s fűszereztem a saját katonaelményeimmel.

– *Így már érthető, miért jelenik meg ebben a könyvedben az anekdotikusság, ami korábban nem volt rád jellemző. Ebben a regényben viszont rengeteg mikrotörténetet mesélsz el...*

– Igen, hiszen itt ezekből építkeztem. Sok-sok pici sztorim volt, ezeket kellett elhelyeznem. Az a történet például, hogy egy német katona egy bánáti családtól elviszi a zongorát azzal az ígérettel, hogy egy másik billentyűst hoz helyette, aztán beállít egy írógéppel, teljesen valós, a feleségem családjával esett meg, ők ugyanis bánátiak, s a Bánát német megszállás alatt állt. De nemcsak ez, a legtöbb epizód valós alapokon nyugszik.

– *Közben, 2011-ben komoly veszteség érte a Tiszatáj (és az egész magyar irodalmat): elhunyt Olasz Sándor, s a főszerkesztői székben te követted.*

– Két évig nem is írtam semmit. Rám szakadt a Tiszatáj, hogy így fogalmazzak. Meg kellett oldani egy rakás problémát, új szerkesztőséget fölállítani, az anyagi kérdéseket rendbe rakni, és így tovább. Éjszakákon keresztül nem aludtam, mert attól rettegettem, hogy három hónap múlva nem lesz anyagunk. Hála Istennek, mára eljutottunk oda, hogy túl sok is van. De ez egy olyan út volt, amin végig kellett menni, és bele kellett tanulni. Hiába voltam én sokáig a Tiszatáj szerkesztőségének a tagja, hiába dolgoztam Olasz Sándor mellett, egészen más helyzet az, amikor az a felelősség a te válladat nyomja, és nem a társadét. Ez rátelepedett az írói munkámra is, s bár 2011–12 körül elkezdtem írni egy regényt, lassan haladtam vele. Azóta rájöttem, mit kell tennem: nyáron tudok regényt írni, nincs más lehetőségem. Két hónap alatt meg kell írnom, különben nem lesz kész, mert a szerkesztői feladatok elveszik az időt.

– *Amit 2011-ben kezdted, az a Vénusz vonulása, egy újabb történelmi regény, amely 2013-ban jelent meg. A főszerplő, Sajnovics János miatt ettől a könyvtől sokan egészen mást vártak, mint amit végül kaptak.*

– Így van. Nem finnugor, és nem is összeesküvés-elméleteket felállító vagy éppen leleplező regény lett. Még valamikor a 90-es évek végén került a kezembe Sajnovics János naplójának fordítása, azóta olvastam, és belém fészkelte magát ez a történet, hogy a vardöi utat meg kellene írni. Aztán mindig prolongálódott, mert nagyon nagy falat. Rengeteg kutatást igényelt. A re-

gény Sajnovics útjáról szól Vardöre, hogy a Vénusz Nap előtti átvonulását megfigyelje. Jezsuitaként utazik a társával, miközben a jezsuitákat ebben az időszakban, a XVIII. század végén már bizony sok helyen üldözik. Ráadásul utazási regényt sosem írtam, ezt is ki kellett tapasztalnom. Többször nekikezdttem, többször átdolgoztam, volt olyan változata, amelyben az idősíkokat is kevertem, míg végül rájöttem, hogy ezt lineárisan kell megírni, nem lehet másként. Most úgy látom, a regény első fele rátelepszik a másodikra, az utazás elnyomja a vardői eseményeket és az ott kibontakozó transzcendens szálát. Ha most írnám, a szigeten lenne a hangsúly, de hát ez egy ilyen regény lett.

– Jó regény lett, szerintem, és a vardői rész kifejezetten az. Ez az északi sziget önmagában is izgalmas, és például az is remek megoldás, ahogy a sarkkörü vidék jellegzetessége, a fény hiánya, a fény fölértékelődése szimbolikusan erősíti a transzcendens szálát... De Vardö után visszatértél a Kárpát-medencébe, következett a disztópikus Ígéretföld, ezúttal a Fórumnál.

– Úgy gondolom, ez inkább egy nagy elbeszélés, nem föltétlenül regény. A Kortársnak föl is ajánlottam, de kevés volt, s magam is úgy vélem, hogy egy novelláskötet fődarabjaként erősebb lehetett volna. Csak hát nem voltak novelláim... No, akkor találkoztam Virág Gáborral, aki nyaggatott, hogy vajdaságiként adjak valamit a vajdasági kiadónak, én pedig ezt adtam, a kiadó pedig a formátummal megoldotta, hogy regénynek is nézzen ki.

– Ökológiai katasztrófa, sajátos, mintegy fordított migráció, antiutópia – sok izgalom és érdekesség került azért ebbe a rövid kötetbe.

– Sokan azt is hitték, hogy a migráció hatására írtam, holott nem, ez korábbi, a 2015-ös migrációs hullám idején már meg is jelent. Ráadásul itt egy nyugat-keleti irányú, Európán belüli migrációról van szó. Ha valós eseményeket kellene megneveznem előzményként, akkor a Krím orosz megszállását mondanám, mert az okozott egy pánikot akkoriban, hogy az oroszok majd nem állnak meg ott, és eljön a világvége. Ezenkívül egy hírt is olvastam akkoriban, hogy a hollandok alapítottak egy falut Magyarorszá-

gon – hát innen jött a holland enkláv é ötlete. Nem volt komplex történet, amikor elkezdtem írni, csak a posztapokaliptikus hangulat volt meg. Olyan az egész, mintha fognál egy drónt, és pár napig körbeutaztatnád a jövőben. Nem kommentálsz semmit, csak leírod, amit a drón lát. Ez cudar nehéz feladat egyébként...

– *A következő regényed, a Fáb ián Marcell pandúr detektív tizenhárom napja pedig történelmi krimi, hiszen 1902-be helyezed a cselekményt, a délvidéki Zombor városába, amelynek mai arculatát meglehetősen jól ismered. A szereplők orosz lánrész e is ugyanúgy létezett a valóságban, amiképpen a helyszín. Ilyen esetekben pedig az olvasóban óhatatlanul fölmerül, hogy maga a sztori is valamely valóságos eseményen alapulhat. Zomborban a XX. század elején csakugyan történt egy gyilkosságsorozat, mint a regényben?*

– A legjobb tudomásom szerint nem. Ha visszamegyünk a kezdetekhez, először is volt egy ötlet. Olyan értelemben, hogy szerettem volna egy századfordulós, szecessziós krimi t írni. Még nem tudtam a helyszínt. Volt egy fejezetem, még hozzá az, amelyikben a főszereplő és Winter úr, a detektív társa ebédelnek egy étteremben, és beszélgetnek. Ez a rész mindenféle előzmény és következmény nélkül megszületett, ez egy milió, egy hangulat, amit megragadtam, leírtam. Lehet, hogy novellának indult volna, de még ezt sem tudtam. Még helyszíne sem volt, még nem tettem Zomborba, csak egy századelős atmoszférát éreztem meg: keménykalap, revolver, konflis, és ehhez társult egy történetcsíra. Ez egy évig állt, míg aztán 2017 nyarán, valamikor július elején, időm is volt, kánikula is volt, az ember nem szívesen mozgult ki otthonról, s akkor elővettem ezt a kezdeményt, megfogott újra ez a téma. S akkor döntöttem el, hogy ezt én Zomborba teszem – mert valahová tenni kell, egy szecessziós regényt nem írhat az ember egy fiktív világban, az komolytalan, nincs hitelesítve a történet.

– *Illetve az már egy másik műfaj, mondjuk, steam punk lenne...*

– Igen, az már egy egészen más dolog, akkor az abszurd lesz és szürreális, de nem erre volt hangulatom. És úgy voltam vele,

hogy ha már századelő, akkor miért ne legyen olyan milió, amit ismerek? Legalábbis azt gondoltam, hogy ismerem. Mindenesetre közel áll hozzám. Csakhogy ekkor jöttek a gondok: igazából nincs átfogó helytörténeti munka Zomborról, kiváltképpen nem a Monarchia korából. Ez végső soron érthető, hiszen ki írta volna meg? Amikor meg kellett volna írni, mi még nem írtuk meg, az új hatalom meg már nem írta meg, legalábbis nem ment odáig vissza. Úgyhogy morzsánként szedegettem össze az információkat. A legfontosabb forrás, a kútfő az a Bácska című újság volt, annak is a netes változata, mert azt fölpackolták a világhálóra. Annak az évfolyamait böngésztem, és ott jöttek be a nevek, a valós személyek, a pozíciók, a kis intrikák. És lényegében én kölcsönvettem ezeket a figurákat, de valós alapja a történet központi szálának nincs. Akad, aminek van, például Gozdsu Elek tényleg Zomborban volt főügyész abban az időben, az újságot valóban Bitterman adta ki, ő volt a lap tulajdonosa, a lapba tényleg írt egy Baloghy nevű újságíró, a Falcione család a valóságban is a város egyik leggazdagabb családjára volt, a mai értelemben egyfajta oligarchák voltak. A főszereplő, Fábíán Marcell viszont teljesen költött személy. Ráadásul a központi helyszínt, a megyeházát én régóta és nagyon jól ismerem. Én oda rengeteget jártam, s akkoriban is úgy hívták, hogy megyeháza, pedig régóta nem volt már megye, de mi, doroszlóiak mindig is megyeházának hívtuk, úgy tűnik, öröklődött ez az elnevezés. A belügyminisztérium épülete volt, ott volt a rendőrség, ott kellett intézni az útlevelet, egyebeket. Ugyanazon a boltíves kapubejárón keresztül, ugyanazokon a macskaköveken tapodva mentem be oda, mint amin a Monarchia korában jártak az emberek, még a sárga festék, amivel befestették, az is vélhetően a Monarchia idejéből származott. Olvastam, hogy az előtte lévő parkot is az 1800-as évek végén alakították ki, s végül a sok kis mozaikból összeállt, hogy ez az a korszak és ez az a helyszín, amire nekem szükségem van. Megtaláltam a kort, a várost, s akkor már csak a történetet kellett hozzá keríteni. Az meg menet közben alakult.

– Mivel ilyen erős a személyes kötődésed a helyszínhez, s például a szerb–magyar viszonyulások több példáját fölmutatva a mai

korra is utalsz a könyvben, fölmerülhet az is az olvasóban, hogy nem kulcsregénnyel van-e dolga.

– Hát, igen, és amikor a történet elkezdett íródni bennem, s elhatároztam, hogy Zomborba helyezem, akkor nem tehettem meg, hogy nem viszem húsz kilométerrel arrébb, szülőfalumba, Doroszlóra. A mellékszál, ami fölmerül a regényben, tehettem volna akár Szilágyira, vagy Kupuszinára is, de... hát, gondoltam, hadd legyek már ennyire részrehajló, és a saját szülőfalumat hoztam be. Az említett mellékszál sváb szereplői is minta alapján formálódtak, hiszen 1945, a kitelepítés előtt Doroszlón rengeteg sváb élt, és az a sárga eifurtos ház, amit a regényben leírtam, az bizony a mai napig ott áll a templommal szemben, balra, srégen. Ilyen értelemben tehát jogosan vetődhet fel ez a kérdés, ugyanakkor nem hiszem, hogy a szó teljes értelmében kulcsregényről lenne szó.

– És miért lett krimi ez a történet?

– Ez érdekes... Nem tudom. Annyi mindent írtam már: írtam sci-fit, írtam történelmi és művelődéstörténeti regényt, krimit viszont még nem írtam. És adta a hangulat. Az a ködös századelő kívánta, az hozta elő belőlem. Úgy éreztem, ehhez az atmoszférához kell egy titok, kell egy rejtély, márpedig a krimi az rejtély.

– A krimi mint műfaj komoly kihívás. Egyfelől nagyon sok szálon gyártott, irodalmi értelemben nem igazán jól megformált zsánerkrimi születik, ráadásul ezt a műfajt általában a könnyű műfajok közé sorolják, holott ez durva általánosítás. Másfelől a krimi történetének muszáj izgalmasnak lenni, a feszültséget fönn kell tartani, a szerkezet sem elhanyagolható szempont...

– Mint már arról szó volt, első olvasási élményeim a sci-fik meg krimik voltak. És valóban sokféle krimi létezik, változatos a színvonaluk. De egyvalamit még a gyengébb krimiszerzők is tudnak, ez pedig az írástechnika. Tehát tudnak dialógusokat írni, tudnak történeteket szerkeszteni, és tudják vezetni a hőseiket a történetben, s ezt valahogy jó ötvözni minőségi irodalommal. Arról nem is beszélve, hogy a gyakorlott krimiolvasók kifejezetten figyelmesen olvasnak. Velük nem lehet játszani, mert kibuk-

nak az elvarratlan szálak, a felületesen megalkotott jelenetek. A krimiolvasónak van rutinja, őt nehéz „megvezetni”, számomra pedig ez is kihívás volt.

– *A krimi nagyon meg kell szerkeszteni, s a Fábián Marcell-történetek, hiszen azóta megjelent egy újabb, meg is felelnek ennek a követelménynek. Van az első Fábián Marcell-regényben egy olyan szál, amely viszonylag korán felbukkan, de csak a könyv végén nyer jelentőséget. Kicsit olyan módon, mint a hollywoodi filmekben: ha egy pisztolyt egyszer megmutat a rendező, akkor annak el is kell sülnie. Ez egy tudatos folyamat volt, komoly vázlatokkal, előtanulmányokkal akár, vagy ösztönösen alakítottad a történetet?*

– Egyrészt igen, másrészt azonban, amikor elkezdtem írni, nem tudtam, hogy pontosan miről fog szólni. Ez nem egy előre megkomponált regény. Agatha Christie-ről mondták azt, hogy mosogatás közben találta ki a történeteit, s amikor leült írni, akkor már nagyjából tudott mindent, ismerte az elejét, közepét, végét az adott regénynek, amin éppen dolgozott, s miközben írta, jól látta, hogy hová fog kifutni. Nos, én ezt nem láttam, menet közben alakult. És lehet ez is egy jó módszer, mert bennem is fönntartotta a kíváncsiságot, hogy na, ebből miként jövök ki? Végignyomoztam ezt a regényt az írása közben. Gyakorlatilag amikor az olvasó megtudja, amikor számára kiderül, hogy ki a gyilkos, akkor – no, nem mondom, hogy számomra is akkor derült ki, de akkor hoztam meg a döntést, hogy merre fog menni, és hogyan fog befejeződni a történet. Ez azért jó, szerintem, mert nincs mesterségesen elmismásolva semmi, nem kellett eldugnom a tettet, mert magam sem tudtam, ki lesz az.

– *Miért és mikor jutottál arra, hogy folytatnod kell Fábián Marcell történetét?*

– Amikor az első kötetet elkezdtem írni, akkor még nem gondoltam erre, sőt, azt sem hittem, hogy én ilyenre alkalmas vagyok. Még akkor, amikor megjelent, akkor sem merült fel bennem, már csak azért sem, mert egészen máson törtem a fejemet, mást akartam írni. Aztán, ahogy szállingózni kezdtek a visszajel-

zések – kiadótól, olvasóktól, kritikusoktól –, gondolkodóba esem, hiszen szinte minden második kritika azzal végződik, hogy jó lenne levenni a második kötetet a polcra. Elgondolkodtam, hogy üsse kő, megpróbálom. Ez nekem nagyon új volt, hiszen amolyan újrahasznosított karaktereket kellett foglalkoztatni. Ilyenkor kétféle olvasóval kell számolni: az egyik, aki ismeri az előzményeket, a másik, aki nem. Az egyiknek nem szabad túl sokat mondani, a másiknak nem lehet túl keveset, valahogyan arányban kell tartani az „információáramlás”-t.

– *Ez tökéletesen sikerült, az én olvasói meglátásom szerint...*

– Ha így van, annak örülök, mert ettől féltém a legjobban. Ebben a könyvben olyan karakterekkel találkozunk, akiket egyszer már leírtam, újra pedig nem szerettem volna ezt megtenni, az már terhes, ráadásul annak, aki olvasta az első részt, kifejezetten zavaró. Meg kellett hát találnom az arany középutat. Ez komoly kihívás volt számomra. Vagy inkább mondjuk úgy, hogy próbatétel elé állított a feladat, s kíváncsi voltam, átugrom-e a lécezt.

– *A borítószöveg Fábrián Marcellt a magyar Poirot-ként aposztrofálja. Érthető ez, hiszen a borítószöveg fontos feladata a figyelemfölkeltés, a marketing, ha azonban szigorúan vesszük, Fábrián Marcell igen messze áll Poirot-tól...*

– Poirot-val mint hasonlítással én sem tudok egyetérteni, de már későn vettem észre, hogy ez került a borítóra. Ha már hasonlítani kellene, akkor egy kanadai filmsorozat főhőséhez, Murdock nyomozóhoz hasonlítanám, az ő alakjára valóban emlékeztet Marcell: ugyanaz a korszak, ugyanaz a keménykalapos világ, kicsit a habitusuk is rokon. Marcell és Poirot habitusa viszont rendkívül távol áll egymástól.

– *Azért az, hogy Fábrián Marcellt hírbe hozták Poirot-val, fölvet egy másik kérdést, vagy inkább asszociációt is. Jelesül azt, hogy Poirot számos történet hőse – vajon Fábrián Marcell sem csak kétszer lép színre?*

– Hát, hogy lesz-e harmadik rész, azt sokáig nem tudtam. Vártam az impulzusokat. Hogy lesz-e igény rá, mert ha igen, akkor semmiképpen nem zárkozom el előle. Ha úgy láttam volna, hogy

az olvasók nem szeretnék, akkor nem ragaszkodtam volna hozzá, más ötleteim is vannak. Szeretem a változatosságot. Nem tagadom ugyanakkor, hogy nekem is megtetszettek ezek a karakterek, akikkel a két Fábían Marcell-regényben dolgoztam. Megszerettem őket. Jó velük dolgozni, jó őket építeni az időben, vinni őket egyik évről a másikra, látni, miként fejlődnek. Itt már egy, illetve több családregegy is kibontakozik a háttérben, Marcell családjáról is egyre többet tudunk, Milorád familiája is jobban megmutatkozik, s ez így marad majd, és talán még erősödik is a harmadik regényben, amellet, hogy még mindig lesz egy markáns, erős krimiszál. Mert most már biztos, hogy lesz harmadik rész.

– *Esetleg már körvonalazódik is benned?*

– Annyit talán meg lehet sugni, hogy az már nem a Bácskában játszódik majd. Kimozdítom Marcellt – és egy kicsit magamat is – a komfortzónájából, elviszem Erdélybe, a hegyek közé, egy úri kastélyba.

– *Azt már elárultad, hogy nem az a fajta szerző vagy, még krimiírás esetén sem, aki mérnöki pontossággal megtervez mindent. Magyarán, miközben írtad a regényt, magad sem tudtad előre a nyomozás eredményét. A második kötetnél sem változtattál ezen a munkamódszeren?*

– Magának a bűncselekménynek, a halálozások okának a kiválasztása tudatosabb volt most, mint az első rész esetében, azonban ezúttal sem akadályoztam a történetet abban, hogy önmagát alakítsa.

– *Rendkívül speciális ez a bizonyos halálozási ok...*

– Igen. Ez így van. Nem mellesleg egy történelmileg hiteles jelenségről beszélünk, amit táncoló pestisnek is neveztek. Én erről régóta tudok, azt azonban nem tudom, mikor ötlött föl bennem, hogy használjam a regényben. Azt viszont gyorsan beláttam, hogy az az előnye, hogy ez egy történelmi jelenség, amit nem kell megmagyarázni. Ez van, ez adott. Tulajdonképpen egyfajta tömeghisztériáról van szó, magukat a halálba táncoló emberekről.

– *Ez azért is izgalmas, mert a középkor egyik legsajátlagosabb, szimbolikus-allegorikus misztériuma a haláltánc, amelynek mo-*

tívumait jól ismerhetjük Madách Az ember tragédiája londoni színeiből éppúgy, mint Arany János Bolond Istókjából vagy Hídavatásából, de ezek szerint ennek a nagy középkori misztériumjátéknak van reális ihletője...

– Van bizony! Valószínű, hogy az anyarozs okozta ezt a tömeges hallucinációt, hisztériát. De ez nincs bizonyítva. Azonban főleg olyan területeken történt, ahol rozst természetettek, és kivált csapadékos időben, ami a gombáknak kedvez. A mi vidékünkön korábban nem volt szokásban rozsból kenyeret sütni, ezért erre felé ez a jelenség nem is volt jellemző. Na mármost, nem kizárt, hogy az költői túlzás, amit a regényben megírtam, mert individuális példa nincs a történelemben, ez a betegség, ez a valami mindig tömegesen jelentkezett, de hát, ami a középkorban közösségi esemény, az a modern korban miért ne lehetne individuális? Mindenesetre, a korábbi kérdéshez visszatérve, a bűntény specifikumából fakadóan tudnom kellett előre bizonyos dolgokat. A tettest nem, azt nem is szeretem tudni. Ám mivel a halálesetek nem hétköznapiak, ez befolyásolta, illetve bizonyos fokig meg is határozta a dramaturgiát, a történet menetét. De eddig sem tettem, és továbbra sem fogom előre kitalálni a gyilkost. Számomra az izgalmas, amikor magával Marcell-lel bonyolítjuk a cselekményt, keressük a megoldást, kutatjuk, hogy mi lenne az ideális. No, nem az igazságérzetem miatt, hanem olyan szempontból, hogy az olvasónak mi lehet majd a legjobb. Marcell, persze, eközben is az igazságot keresi, én viszont közben azt a lehetőséget próbálom kibogarászni, ami a legkevésbé valószínű, s ezért a legjobb nyitva hagyni a kérdést a legvégéig – a magam számára is. Hiszen, ha előre kitalálom a gyilkos személyét, féltő, hogy el fogom árulni idejekorán. Pusztán azzal, hogy „másképp nézek rá” a regényben, ezért szerintem a legjobb ezt nem piszkálni. Ha az ember hagyja a történetet, hogy vájja ki szépen a maga útját, akkor előbb vagy utóbb elvezet a megoldáshoz, mert ha már mindenkit kizárunk, aki fölmerül, a végén már csak egy, vagy nagyon kevés lehetőség marad.

– *Az első részben marginális szerep jutott csak a Fábrián Marcell idejében Zomborban főügyészkedő Gozdsu Eleknek, a má-*

sodik kötetben azonban tágabb teret engedsz neki. És megjelenik a színen Jókai is, akit úgy láttatsz akár egy idősödő hollywoodi filmsztárt. Mint ahogy voltaképpen a maga korában az is volt....

– Jókai fölbukkanása mintegy a véletlen műve. Amikor eldől, hogy a regény Fiumében indul, akkor eszembe jutott, hogy Jókainak volt Abbáziában egy villája, és a nyarak egy részét rendre ott töltötte. És ha már a két nagy ember, Marcell és Jókai, mindketten egy helyen vannak, hát miért ne találkozzanak? Az is igaz, hogy abban az évben Jókai vélhetően nem volt Abbáziában, de hát meg lehetett ezt könnyen oldani egy kis fikcióval. Jókai szerepeltetése aztán azért bizonyult jó ötletnek, mert ki tudtam vele mondatni, amit vélhetően magam is gondolok Marcellról. Nincsenek ma már hősök, állítja Jókai a regényben, csak szájhősök, csak ripacsok. És ezután gyakorlatilag megadja Marcell szerepét: legyél te a hős, fiam! A másik író-szereplőt, Gozsdut nem akartam én ennyire előtérbe helyezni, de az egyik kritikus, nevezetesen Bán Zoltán András megemlítette Gozsdú híresen szép szerelmes leveleit Weisz Annához, s ezekben én megéreztem a potenciált. Így került a szerelmeslevél-szál a történetbe, és így kapott jelentősebb szerepet Gozsdú.

– *Köszönöm szépen a beszélgetést!*